

Tarbijakaitseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1 Sisukokkuvõte

Eelnõu eesmärk on muuta kehtivast tarbijakaitseadusest (TKS) tulenevat tarbijale ostu tõendava dokumendi (edaspidi *ostukviitung*) ja kestvuslepingute alusel tarbijale arve edastamist reguleerivaid õigusnorme nii, et väheneks asjatult väljaprintitavate ostukviitungite ning posti teel tarbijale saadetavate paberarvete hulk, mis omakorda avaldab positiivset mõju keskkonnale. Eelnõu laiem eesmärk on vähendada kauplejate keskkonnajalajälge ning suunata tarbijaid paberostukviitungite või paberarvete saamisest loobuma. Seejuures on eelnõu koostamisel arvestatud ka suuremat kaitset vajavate tarbijate (eelkõige vanemaaliste) soovi/vajadust saada ka pärast muudatuste jõustumist paberostukviitungeid ja/või igakuiseid paberarveid.

Ostukviitungeid ning paberarveid reguleerivaid õigusnorme muudeti viimati 2015. aastal ning kuigi valdavas ulatuses on need muudatused oma eesmärgi saavutanud, on praktikas siiski tekkinud nende õigusnormide täiendav muutmise vajadus. Koos tehnoloogia arenguga on muutumas tarbijate käitumisharjumused ning ka suur osa kauplejaid mõtlevad oma keskkonnajalajälje vähendamisele. Lisaks on tänu infoühiskonna arengule kauplejal võimalik esitada arveid eri viisidel, mida 2015. aastal veel ei olnud või mis ei olnud siis nii laialdaselt kasutusel. Selline uus edastusviis on näiteks arveteavitus edastamine lühisõnumina (*Short Message Service* ehk SMS) tarbija mobiiltelefonile või ostukviitungite puhul kviitungi säilitamine konkreetse kaupleja mobiilirakenduses. Seega on oluline, et ostukviitungeid ja paberarveid reguleerivad õigusnormid käiks ajaga ning tehnoloogia arenguga kaasas ning et need võimaldaksid kauplejal oma keskkonnamõju vähendada.

1.2. Eelnõu ettevalmistajad

Eelnõu ja seletuskirja koostas Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ettevõtluse osakonna tarbijakaitse nõunik Mari-Liis Aas (mari-liis.aas@mkm.ee, tel 625 6459). Eelnõu juriidilist kvaliteeti kontrollis Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Ragnar Kass (ragnar.kass@mkm.ee) ja Kaddi Tammiku (kaddi.tammiku@mkm.ee). Eelnõu ja seletuskirja on keeleteinetanud Justiitsministeeriumi õigusloome korralduse talituse toimetaja Merike Koppel (merike.koppel@just.ee).

1.3. Märkused

Käesolev eelnõu ei ole seotud ühegi muu menetluses oleva eelnõuga ega Euroopa Liidu õigusakti ülevõtmise või rakendamisega.

Eelnõu näeb ette tarbijakaitseaduse 1. jaanuaril 2025. a jõustuva redaktsiooni RT I, 30.05.2024, 15 muutmise.

Eelnõule eelnes väljatöötamiskavatsuse koostamine, mis saadeti 13. oktoobril 2023. a kooskõlastamiseks ja huvipoolte tagasiside saamiseks.¹ Väljatöötamiskavatsus annab

¹ <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/07acbed1-25fe-4d8b-986a-e9d4244cd57c>

ülevaate eelnõu algatamise põhjustest ning selle aluseks olevate uuringute ja kaasamisprotsessi detailidest. Vältimaks dubleerimist ei ole neid seletuskirjas korratud. Tagasiside väljatöötamiskavatsuse kohta on lisatud eelnõu seletuskirjale.

Seadus on kavandatud jõustuma 1. juulil 2025. a.

Vastavalt Eesti Vabariigi põhiseaduse §-le 73 võetakse eelnõu seadusena vastu Riigikogu poolthäälte enamusega.

2. Seaduse eesmärk

Ostukviitungid

Seaduse muudatuste üheks eesmärgiks on vähendada asjatult väljaprintitavate ostukviitungite hulka, kuivõrd tänapäeval printitakse kauplustes (peamiselt toidupoodides) iga päev välja tuhandeid paberostukviitungeid, mida tarbija (enamjaolt) tegelikult ei vaja. Kehtiva seaduse kohaselt kohustub kaupleja tarbijale väljastama ostukviitungi juhul, kui tarbija ostusumma on suurem kui 20 eurot, kuid muudatuste jõustudes selline nõue kaotatakse.

Kauplejad on ka omal algatusel teinud olulisi ja suuri samme, et oma keskkonnajalajälge vähendada: näiteks paljude toidukaupluste kliendikaartide omanikele on antud võimalus teha iseteeninduskeskkonnas või konkreetse kaupluse mobiilirakenduses vastav muudatus, mille kohaselt ei printita paberostukviitungit vaikimisi välja, vaid tarbija saab ostukviitungiga tutvuda kaupleja iseteeninduskeskkonnas või saadetakse see tarbija e-posti aadressil. Selge on see, et mitte kõik poed ei ole sellist muudatust teinud ning paljudes kauplustes puudub kliendikaardi või iseteeninduskassa kasutamise võimalus. Lisaks on Eestis suur hulk tarbijaid, kes eri põhjustel ei ole ise alati iseteeninduskassasid kasutama ning neile väljastatakse paberostukviitungit vaikimisi, kuigi paljudes olukordades (peamiselt toidupoodide puhul) tarbijad ostukviitungit ei vajagi, sest sooritavad ostu pangakaardiga või kliendikaarti kasutades.

Seetõttu muudetakse kehtivat seadust selliselt, et kaupleja kohustub tarbijale väljastama paberostukviitungi üksnes juhul, kui tarbija sooritab ostu sularahas ja ei kasuta kliendikaarti või kasutab kliendikaarti, mis ei võimalda tarbija ostuajalugu kahe aasta jooksul pärast ostu sooritamist säilitada. Lisaks säilib ostukviitungi väljastamise kohustus juhul, kui tarbija teavitab ostuhetkel kauplejat paberostukviitungi saamise soovist. Seega, kuigi muudatuste jõustudes ei ole kauplejal enam kohustus ostukviitungit vaikimisi väljastada, on tarbijal võimalik ostu hetkel ikkagi paberostukviitungit küsida ning kauplejal on kohustus see paberil väljastada või saata ostukviitung näiteks tarbija nõusolekul digitaalselt. Seega on ka tarbija jaoks oluline ostuhetkel hinnata, kas ta võib tulevikus näiteks võimalike pretensioonide esitamiseks vajada ostukviitungit või mitte, sest pretensioonide esitamise tõenäosus on väga erinev sõltuvalt sellest, kas ostetakse toidupoest toitu või elektroonikapoest elektroonikatoode. Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet (TTJA) on siiski seisukohal, et tarbijal on võimalik ostu tõendada ka pangakonto väljavõttega.

Paberarved

Paberarvete puhul puudub kauplejal kehtiva seaduse kohaselt võimalus omal algatusel loobuda paberarve saatmisest olukorras, kus tarbija on endaga suhtlemiseks andnud kauplejale näiteks oma e-posti aadressi või mobiiltelefoninumbri. Seega saadetakse tänasel

päeval osadele tarbijatele (näiteks Telia AS-i puhul 4,7% ja Elisa AS-i puhul 9–10% tarbijatele) vanast harjumusest paberarveid, kuigi tõenäoliselt oleks suur osa nendest tarbijatest, kellele praegu saadetakse paberarveid, valmis saama arveid ka elektrooniliselt, e-posti või arveteavitusena lühisõnumi teel.

Kuivõrd posti teel saadetavate arvete eest ei ole kauplejal kehtiva seaduse alusel õigus küsida lisatasu, kuigi see tähendab kauplejatele lisakulu (kauplejatelt saadud info kohaselt maksab ühe paberarve saatmine kauplejale keskmiselt 1 euro), siis ei ole tarbijad motiveeritud pöörduma ka kaupleja poole ning teavitama kauplejat oma valmisolekust paberarve saamisest loobuda.

Kauplejad on teinud mitmesuguseid omaalgatuslikke kampaaniaid (näiteks Telia kampaania „Murrame harjumusi, mitte puid“), mille eesmärk on olnud panna tarbijad loobuma paberarvete saamisest, kuid lisaks kampaaniate korraldamisele pakub püsivamat lahendust seadusemuudatuse tegemine.

Ka avalik sektor on siin näidanud head eeskujut ning alates 1. juulist 2019 on võimalik avalikule sektorile saata üksnes e-arveid ning ühe põhjusena on toodud mh välja, et paberarvete saatmine on kulukas.² Sellest lähtudes on paberarvete saatmist reguleerivate õigusnormide eesmärk hoogustada elektrooniliste arvete kasutamist tarbijate seas, võttes samal ajal arvesse seda, et osa ühiskonnaliikmetest vajab siiski ka paberarveid (eelkõige vanemaelised). Seega on muudatused kujundatud selliselt, et tarbijatele saadetakse arveid eelkõige elektrooniliselt, kuid kauplejal on kohustus saata paberarveid nendele tarbijatele, kes seda soovivad või vajavad.

Väljatöötamiskavatsuse kohta oodati arvamusi:

- ettevõtlusorganisatsioonidelt (Eesti Kaupmeeste Liit, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit, Eesti Väike- ja Keskliste Ettevõtjate Assotsiatsioon MTÜ);
- tarbijaid esindavatel organisatsioonidel (Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet, Tarbijakaitse Liit, Eesti Omanike Keskliit);
- muudelt huvigrupidelt (keskkonnateemadega tegelev SA Rohetiiger).

Väljatöötamiskavatsuse kohta esitasid arvamuse Justiitsministeerium, Kaupmeeste Liit, Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit, Tallinna Linnakantselei ning Eesti Väike- ja Keskliste Ettevõtjate Assotsiatsioon MTÜ. Kõik väljatöötamiskavatsusele arvamuse esitanud toetasid väljapakutuid muudatusi, v.a Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet, kes viitas paberarvete vähendamise kavatsuse probleemkohtadele.

Pärast VTK-le tagasiside saamist kohtuti TTJA, Elisa Eesti AS-i, Telia AS-i ning SA Rohetiigriga ning arutati TTJA tõstatatud murekohti. Pärast kohtumist TTJA-ga loobuti VTK-s tehtud ettepanekust, mille kohaselt on kauplejal võimalik loobuda paberarve saatmisest juhul, kui tarbija on vormistanud endale e-arve. Muudatuse tingis TTJA tähelepanek, et e-arve olemasolu ei pruugi näidata seda, et tarbijal on (piisav) digivõimekus või internetiühendus arve sisuga tutvumiseks, kuivõrd paljudel vanematel inimestel on vormistatud küll pangas e-arve, kuid tegelikkuses puudub neil võimekus sellega tutvuda

² <https://www.fin.ee/riigi-rahandus-ja-maksud/riigi-raamatupidamine/e-arved>

(näiteks e-arve on vormistatud digipädevate lähedaste abiga), mistõttu vajavad nad paberarveid. Väljatöötamiskavatsuse kohta esitati ka muid tähelepanekuid ning märkusi, millega on eelnõu koostamisel arvestatud. Kooskõlastustabel on leitav seletuskirja lisana.

Muudatused on kooskõlas ka võlaõigusseadusest (VÕS) tuleneva lepingu muutmise regulatsiooniga. Paberarveid puudutavate õigusnormide muutmine eeldab ka üldjuhul kaupleja ning tarbija vahel sõlmitud lepingu muutmist ning VÕS § 13 lg 1 annab aluse ka muul viisil kui poolte kokkuleppel lepingut muuta. Nimelt nähakse VÕS § 13 lg 1 alusel võimalus lepingut muuta ka seaduses sätestatud juhtudel ehk antud juhul saab lepingu muutmise võimaluse näha ette ka tarbijakaitseseadusega.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu on kooskõlas põhiseaduse, seaduste ja ELi õigusega.

Tarbijakaitseseaduse muutmine, mille eesmärk on vähendada asjatult väljaprintitavate paberarvete ning ostukviitungite hulka, ei ole vastuolus Eesti Vabariigi põhiseadusega.

Seaduse muudatused on puutumuses põhiseaduse §-s 31 sätestatud ettevõtlusvabadusega. Ettevõtlusvabadus annab isikule õiguse nõuda, et avalik võim ei sekkuks tema ettevõtlusena käsitatavasse tegevusse, teisalt ka õiguse teatud positiivsetele meetmetele. Ettevõtlusvabaduse tuumaks on Riigikohus siiski pidanud riigi kohustust mitte teha põhjendamatuid takistusi ettevõtluseks.³ Ettevõtja õigust olla vaba riigi sekkumisest on kohus käsitlenud laialt. Riigikohus peab sisuliselt iga riigi kehtestatud regulatsiooni ettevõtlusvabadust riivavaks.⁴ Seejuures aga piisab ettevõtlusvabaduse piiramiseks igast mõistlikust põhjusest, kuivõrd tegemist on lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigusega.⁵

Seadusemuudatus on vastutulek Eesti Kaupmeeste Liidu ning SA Rohetiigri tehtud ettepanekule, mille eesmärk on vähendada väljaprintitavate ostukviitungite ja paberarvete hulka nii kulude optimeerimise kui ka keskkonnasäästlikkuse eesmärkidel. Muudatused eeldavad kauplejatelt teatavaid kulutusi, näiteks kassasüsteemide ümberseadistamist, kuid see kulu ei ole Eesti Kaupmeeste Liidu hinnangul kuigi suur. Samuti on tõenäoline, et osad kauplejad jätkavad tegutsemist kehtivas seaduses sätestatud põhimõtte alusel.

Eelnõu koosneb kahest paragrahvist, millest esimesega muudetakse tarbijakaitseseadust ja nähakse ette eelnõu jõustumine seadusena.

Eelnõu § 1 punktiga 1 muudetakse ja sõnastatakse ümber TKS § 4 lõige 4, millega nähakse ette, et kauba müümise või teenuse osutamise eest kohustub kaupleja tarbijale esitama ostu kinnitava pabertõendi (eespool ja edaspidi *ostukviitung*) sõltumata ostusumma suurusest (kehtiva seaduse kohaselt tuleb ostukviitung tarbijale esitada, kui ostusumma on vähemalt 20 eurot) üksnes siis, kui tarbija sooritab ostu sularahas ja ei kasuta kliendikaarti või kasutab kliendikaarti, mis ei võimalda tarbija ostuajalugu kahe aasta jooksul pärast ostu sooritamist säilitada. Samuti säilib tarbijal võimalus saada paberostukviitung, kui ta sellest kauplejat ostuhetkel teavitab. Seega on ka tarbija jaoks oluline ostuhetkel hinnata, kas tal võib

³ https://pohiseadus.ee/sisu/3502/paragrahv_31, p 7.

⁴ Samas, p 7.

⁵ RKHKo 11.04.2016, 3-3-1-75-15, p 19.

tulevikus ostukviitungit vaja minna või mitte. Ostukviitungi vajadus sõltub suuresti sellest, mida konkreetsest kauplusest ostetakse.

Kaheaastane ostuajaloo säilitamise kohustus tuleneb sellest, et võlaõigusseaduse (VÕS) § 218 lõike 2 kohaselt vastutab müüja tarbijale müüdud asja lepingutingimustele mittevastavuse eest, mis ilmneb kahe aasta jooksul alates asja ostjale üleandmisest.

TKS § 4 lõikes 4 sätestatakse täiendavalt andmed (samad andmed on sätestatud ka kehtiva seaduse §-s 4), mis peavad tarbijale esitatavas ostu tõendavas dokumendis sisalduma. Need andmed on: 1) kaupleja nimi või ärinimi ja tegevuskoha aadress; 2) kauba müügi või teenuse osutamise kuupäev; 3) iga kauba või teenuse nimetus ja hind ning tasutud summa.

Eelnõu § 1 punktiga 2 tunnistatakse kehtetuks TKS § 4 lõige 5, kuivõrd seadusemuudatuste jõustumisel kaotakse ära kaupleja kohustus väljastada tarbijale vaikimisi ostukviitung olukorras, kus ostusumma on suurem kui 20 eurot.

Eelnõu § 1 punktiga 3 täiendatakse TKS § 4 lõikega 5¹, millega nähakse ette, et lõikes 4 sätestatud paberostukviitungi kohustust ei kohaldata olukorras, kus tarbija on andnud kauplejale nõusoleku ostukviitungiedastamiseks oma e-postiaadressile või sisselogimist ja isikutuvastust võimaldavasse klienditeeninduskeskkonda või internetipanka. Kui kaupleja esitab tarbijale ostukviitungi kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis, ei ole vaja paberostukviitungit edastada. Sellist praktikat kasutavad tänapäeval osa jaekauplejaid, kes saadavad neile kliendikaardi omanikele, kes on kauplejale andnud oma e-posti aadressi, ostukviitungi otse meilile, mis on ühtlasi ka ostu kinnitavaks tõendiks pretensiooni esitamisel. Samuti sätestatakse, et tarbijale kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis saadetav arve peab sisaldama vähemalt lõikes 4 olevat kohustuslikku teavet.

Eelnõu § 1 punktiga 4 muudetakse TKS § 4 lõike 6 neljandat lauset ning sätestatakse, et kaupleja peab tarbijale tagama vähemalt ühe tasuta arveedastusviisi, võimaldades tarbijal valida, kas arve edastatakse tarbija posti- või e-postiaadressile või arveteavitusena lühisõnumi teel tema mobiiltelefoninumbrile.

Kuivõrd arve edastamine on põhitingimus, et tarbija saaks kauplejalt saadud teenuse eest tasuta, tuleb tarbijale tagada tema enda valikul üks tasuta kanal (kas e-post, arveteavitusena lühisõnumi teel mobiiltelefonile või tavapost), mille kaudu kaupleja tarbijale arve tasuta saadab. Kui tarbija soovib arvet saada topelt nii elektroonilise kanali kui ka posti teel (näiteks nii posti teel kui ka e-posti teel), on kauplejal õigus küsida tarbijalt postikulude hüvitamise eest tasu, mis kauplejate hinnangul on praegu summas 1 eurot. Kauplejal on õigus nõuda sellisel juhul tarbijal postikulude hüvitamist, kui eriseaduses ei ole sätestatud, et arve tuleb tarbijale edastada tasuta.

Kuigi ka e-arve on elektrooniline kanal, siis seda tasuta kanalina ei käsitata. Eelnev tähendab seda, et olukorras, kus tarbija on tellinud endale e-arve, ei tähenda see seda, et kaupleja võib postiaadressile saadetava arve eest küsida postikulude hüvitamist ehk lugeda seda dubleeriva arve saatmiseks. Seda seetõttu, et TTJA tõi oma tagasisides VTK-le välja, et kui tarbija on endale tellinud e-arve, ei tähenda see automaatselt digivõimekust e-arvega tutvumiseks. Seega, kui tarbija on tellinud endale e-arve ning täna sel päeval saadetakse talle ka arveid posti teel, siis ei anna e-arve olemasolu kauplejale õigust vaikimisi loobuda paberarve saatmisest.

Riigikohus on oma 24. novembri 2015. a lahendi nr 3-2-1-135-15 punktis 17 leidnud, et näiteks juhul, kui klient on lepingu sõlminud interneti teel ning talle saadetakse kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis arve tasuta e-posti teel, siis võib temalt paberarvete saatmise eest tasu küsimine olla põhjendatud. Kirjalikku taasesitamist võimaldavaks vormiks võib lugeda ka lühisõnumit.

Kui postiaadressile ning e-posti aadressile saatmise võimalus on olemas ka kehtiva seaduse puhul, siis arveteavituse saatmine lühisõnumina mobiiltelefonile on uus võimalus, mida kehtiv seadus teha ei võimalda. Arutelude käigus on eelnõu koostajad leidnud, et arveteavituse edastamine lühisõnumina mobiiltelefonile on paljude kauplejate puhul toimiv praktika (seni saadeti arve lühisõnumina tarbija mobiiltelefonile dubleerivalt) ning suur osa tarbijatest on selle muudatuse omaks võtnud (näiteks Telia AS ning Elisa AS saadavad iga kuu teavitusi arve suuruse kohta lühisõnumina ca 30 000 kliendile).

Kohustuslikud andmed, mida tarbijale esitatav arve peab sisaldama, on loetletud raamatupidamise seaduse § 7 lõikes 2, milles sätestatakse, et kui seaduses või selle alusel antud määruis ei ole sätestatud teisiti, peab algdokument (arve) sisaldama majandustehingu kohta vähemalt järgmisi andmeid:

- 1) toimumisaeg;
- 2) majandusliku sisu kirjeldus;
- 3) arvnäitajad, näiteks kogus, hind ja summa.

Arveteavitus ei ole arve klassikalises tähenduses, kuivõrd lühisõnumi kaudu ei ole võimalik saata kogu infot, mis arvel kajastub. Eelduslikult on raamatupidamise seaduse § 7 lõikes 2 sätestatud teavet võimalik saata arveteavitusena lühisõnumina tarbija mobiiltelefonile.

Elektrituruseaduses (ELTS), mis on eriseaduseks tarbijakaitseseadusele ja raamatupidamise seadusele, on §-s 75¹ sätestatud põhjalik loetelu andmetest, mida tarbijale esitatav arve peab sisaldama. Seega peavad elektriettevõtjad juhul, kui nad soovivad tarbijatele saata arveteavitusi lühisõnumina, hindama, kas lühisõnumisse on võimalik mahutada kogu §-s 75¹ nõutud teave, et tagada kooskõla elektrituruseadusega.

Eelnõu § 1 punktiga 5 muudetakse TKS § 4 lõiget 7 ning nähakse ette, et kestvuslepingu korral võib kaupleja tarbija nõusolekul saata arve ka klienditeeninduskeskkonda või internetipanka, kus tarbija saab arve ning selle sisuga tutvuda. Sellisel juhul on tegemist TKS § 4 lõikes 6 sätestatava tasuta arveedastusviiside tasuta alternatiiviga.

Eelnõu § 1 punktiga 6 tunnistatakse kehtetuks kehtiva seaduse § 4 lõikes 8 sisalduv volitusnorm, kuid seda ei ole sisustatud alates seaduse jõustumisest 2016. aasta 1. märtsil ning puudub ka vajadus kehtestada mõne kauba või teenuse kohta tarbijale teabe andmise täpsemad nõuded. Seega ei ole vajadust seaduses hoida n-ö tühja volitusnormi, mis loob normi adressaadile või rakendajale ootuse, et seadust võidakse täpsustada määrusega, kuid määruse andjal ei olnud selleks reaalselt vajadust.

Eelnõu § 1 punktiga 7 täiendatakse TKS § 5 lõikega 9, mille kohaselt on kestvuslepingu puhul tarbijal igal ajal võimalik arvesaamise kanalit muuta. Lisaks nähakse kavandatud lõikega 9 ette, et tarbija vaikumine või tegevusetus loetakse kestvuslepingu raames saadava arve edastusviisi muutmise tahteavalduseks, kui kaupleja on tarbijale sellist tahteavalduse tegemise viisi pakkunud.

Eelnõukohase § 4 lõike 9 teise lause eesmärk on võimaldada olukorras, kus tarbija on kauplejale varem andnud endaga kontakteerumiseks/suhtlemiseks e-posti aadressi, võib kaupleja edastada arved tarbija e-posti aadressile, teavitades sellest tarbijat ette – näiteks paberarvel tarbijat teavitades, et edaspidi saadetakse arved tarbija e-posti aadressile, aga selleks et ka edaspidi paberarveid saada, tuleb kauplejaga ühendust võtta (näiteks nende klienditeenindusse helistades). Sellise muudatuse eelduseks on asjaolu, et kui tarbija on kauplejale oma e-posti aadressi andnud, siis on kauplejal õigustatud ootus eeldada, et tarbija kauplejale antud e-posti aadressi ka kasutab. E-posti aadressi puudumise korral võib kaupleja saata arveteavitus tarbijale lühisõnumina mobiiltelefonile, andes tarbijale võimaluse kauplejat teavitada, kui ta soovib siiski arvet mõne teise kanali kaudu saada. Teavitus arve saamise kanali muutusest tuleks samuti teha tarbijale paberarvel, lisades juurde informatsiooni, kuidas tarbija saab kauplejat teavitada, kui ta soovib jätkuvalt saada paberarveid. Praktikast tekib selleks vajadus juhul, kui tarbijal puudub e-posti aadress, kuid ta on kauplejale edastanud oma telefoninumbri.

Tarbija vaikimist või tegevustust loetakse tahteavalduseks kooskõlas tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 68 lõikega 4 olukorras, kus tarbija ei pöördu kaupleja poole arve saamise kanali muutmiseks. Sellisel juhul loetakse, et tarbija nõustub arve saamisega elektroonilise edastusviisi kaudu.

Eelnõu § 2 kohaselt jõustuvad muudatused 1. juulil 2025. aastal.

Seaduse jõustumise aeg on määratud selliselt, et kauplejatel oleks piisavalt aega oma kassasüsteemide ja majandustarkvarade ümberseadistamiseks.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus ei kasutata uusi termineid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole vastuolus Euroopa Liidu õigusega. Ostukviitungite ja paberarvete väljastamine kaupleja poolt tarbijale ei ole kuidagi Euroopa Liidu õigusaktidega reguleeritud, seega on tegemist liikmesriigi pädevuses oleva küsimusega.

6. Seaduse mõjud

- 1. muudatus 1:** kauplejal säilib vaikimisi ostukviitungi väljastamise kohustus olukorras, kus tarbija sooritab ostu sularahas ja kliendikaarti ei kasuta või kasutab ostu sooritamiseks kliendikaarti, mis ei võimalda tarbija ostuajalugu kahe aasta jooksul pärast ostu sooritamist säilitada. Tarbijal säilib võimalus küsida kauplejalt ostuhetkel ostukviitungit ning kauplejal säilib kohustus see tarbijale paberil väljastada või see tarbija nõusolekul näiteks tema e-posti aadressile saata.
- 1. sihtrühm:** kõik jaekauplejad, kes pärast muudatuste jõustumist muudavad oma kassasüsteeme selliselt, et need ei prindiks enam paberostukviitungeid sõltumata ostusummast vaikimisi välja, v.a sularahas ning kliendikaarti registreerimata tehtud või selliste kliendikaartidega tehtud ostud, mis ei võimalda tarbija ostuajalugu säilitada kahe aasta jooksul alates ostu sooritamisest.

Mõju ulatus

Muudatused puudutavad jaekauplejaid, kellel on reaalsed kauplused. Statistikaameti andmetel oli Eestis 2022. aasta seisuga 23 149 kauplejat, kes tegelevad hulgi- või jaekaubandusega, kuid kõik neist ei olnud VTK sihtrühm, kuivõrd muudatused puudutavad mh ka e-kaubandust, mida VTK ei hõlma.

Muudatus ei puuduta kõiki jaekauplejaid, vaid üksnes neid, kes soovivad või kellel on võimekus vastavaid muudatusi oma kassasüsteemides teha. Seega on kauplajatel võimalik ka peale seadusemuudatuste jõustumist jätkata tarbijatele vaikimisi paberostukviitungeite väljastamist.

Mõju ulatus on üks kord suur, kuivõrd kauplajad peavad muudatustega kaasatulemiseks esmalt oma kassasüsteeme muutma selliselt, et nende süsteemid ei prindiks enam vaikimisi ning olenemata ostusummast ostukviitungeid välja (v.a sularaha ning kliendikaardi erandid).

Paberostukviitungeite väljaprintimist reguleerivate õigusnormide muutmisel on jaekauplejatele peamiselt positiivne mõju, kuivõrd paberostukviitungeid ei prinditaks enam vaikimisi välja (v.a sularaha ning kliendikaardi erandid). Näiteks tegi Eestis tegutsev jaekaupleja Rimi 2022. aastal oma iseteeninduskassades muudatuse, mille kohaselt ei prindita paberostukviitungit enam vaikimisi välja, vaid paberostukviitungi saamiseks tuleb tarbijal teha vastav linnuke – sellega on Rimi hoidnud Baltikumis kokku 17,4 tonni paberit, sellest 6,8 miljonit Eestis.⁶ Samalaadseid muudatusi on teinud ka teised jaekauplejad.

Jaekauplejatele võib avaldada lühikest aega negatiivset mõju ühekordne kassasüsteemide ümberseadistamine nii, et paberil ostukviitungeid ei prinditaks enam vaikimisi välja. Kulu suurus sõltub suuresti sellest, kui keerukas on jaekauplejate kasutatav kassasüsteem. Eesti Kaupmeeste Liidu hinnangul, kes oli väljatöötamiskavatsuse koostamise protsessi kaasatud, ei ole kassasüsteemide ümberseadistamise kulu märkimisväärne.

Pärast muudatuste tegemist vähenevad jaekauplejate koormus ning tindi- ja paberikulud, sest ostukviitung prinditakse tarbijale välja üksnes siis, kui tarbija selleks ostuhetkel soovi avaldab, v.a eespool mainitud sularaha ning kliendikaardi puhul tehtavad erandid, kus kaupljal säilib kohustus ostukviitung tarbijale ostuhetkel vaikimisi anda.

Mõju avaldumise sagedus: suur

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: keskmine

Riskide avaldumise sagedust on praegu keeruline prognoosida, kuid hinnalisemate toodete (näiteks tehnikatoodete) puhul on tarbijal alati võimalik küsida ostu sooritamise ajal ostukviitungit ning osad kauplajad pakuvad kliendikaardi omanikele ka võimalust saada ostukviitung e-posti teel, mis omakorda vähendab riskide avaldumise sagedust. Kuivõrd tarbijal on alati võimalik ostu sooritamisel ostukviitung saada, siis on ka tarbija enda huvides hinnata, milliste toodete puhul võib ta tulevikus ostukviitungit vajada ja milliste puhul mitte – suure tõenäosusega on see vajalik kallimate toodete puhul ning väiksema tõenäosusega vajatakse ostukviitungit näiteks toidupoodidest toidu ostmise puhul.

⁶ Rimi Eesti Food AS. Vastutustundliku ettevõtluse raport 2022. Kättesaadav veebis: <https://www.rimi.ee/ettevottest/vastutustundliku-ettevotluse-raport-2022>.

Muudatus ei puuduta kõiki kauplejaid, vaid üksnes neid, kellel on valmisolek oma kassasüsteeme selliselt muuta, et paberostukviitungeid enam vaikimisi välja ei prindita, v.a sularaha ning kliendikaardi erandid – selle eelduseks on asjaolu, et kaupleja kassasüsteemid võimaldavad ostukviitungeid vähemalt kahe aasta jooksul pärast ostu sooritamist tagantjärele säilitada.

Leevendavaid meetmeid otseselt kauplejatele mõeldud ei ole, kuid üheks leevendavaks meetmeks saab pidada seda, et kauplejal on võimalik ka peale seadusemuudatuste jõustumist jätkata tänase praktikaga, mille kohaselt prinditakse paberostukviitungeid jätkuvalt vaikimisi välja.

Mõju olulisus: oluline

2. sihtrühm: kõik jaekauplustes oste sooritavad tarbijad

Mõju ulatus

Paberostukviitungeid väljastamist reguleerivate õigusnormide muutmine nõuab tarbijatelt esialgu harjumist olukorraga, kus kaupleja ei väljasta enam paberostukviitungit olenemata ostukorvi suuruselt (kehtiva seaduse kohaselt tuleb ostukviitung väljastada, kui ostusumma on suurem kui 20 eurot), v.a kui tarbija sooritab ostu sularahas ja kliendikaarti ei kasuta või kasutab ostu sooritamiseks kliendikaarti, mis ei võimalda tarbija ostuajalugu kahe aasta jooksul pärast ostu sooritamist säilitada.

Tarbija jaoks suureneb ostu tõendamise koormus siiski näiteks olukorras, kus tarbija soovib esitada kauplejale pretensiooni. See risk on aga maandatud sellega, et tarbijal on võimalik ostu tõendada ka pangakonto väljavõttega. Samuti säilib tarbijal võimalus näiteks olukorras, kus tarbija ostab tehnikaseadme vms, küsida kauplejalt ostu hetkel ostukviitungit. Samuti on TTJA seisukohal, et tarbijal on võimalik ostu sooritamist konkreetselt kauplusest tõendada ka pangakonto väljavõttega.

Mõjude avaldamise sagedus: suur

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: vähetõenäoline

Tarbijakaitse seadusesse lisatakse säte, mille kohaselt tuleb kauplejal väljastada tarbijale ostukviitung vaikimisi, kui tarbija sooritab ostu sularahas ja kliendikaarti ei kasuta või kasutab ostu sooritamiseks kliendikaarti, mis ei võimalda tarbija ostuajalugu kahe aasta jooksul pärast ostu sooritamist säilitada. Selle eesmärk on vältida olukordi, kus tarbija soovib esitada näiteks kauplejale pretensiooni, kuid tal puudub võimalus ostu ning ostu sooritamise kuupäeva tõendada. Seega sellise sätte lisamise eesmärk on kaupleja ja tarbija vahelisi vaidlusi juba ennetavalt vältida.

Mõju olulisus: väheoluline

3. sihtrühm: riiklik järelevalveasutus TTJA

Mõju ulatus

Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti kui riikliku järelevalveasutuse koormus võib ostukviitungeid reguleerivate õigusnormide muutmisega seoses esialgu küll suurenedada, kuid see peaks vähenema kohe, kui tarbijad on muudatustega harjunud ning need omaks võtnud. Tõenäoline, et tarbijad pöörduvad pärast muudatuste jõustumist TTJA poole, kes

peab uut korda tarbijatele selgitama. Eeldatavasti on pöördumiste arv siiski vähene, sest kauplajatel endal on muudatustest teatamisel oluline roll (näiteks pannakse kassade juurde vastavad sildid) vms.

Mõju avaldumise sagedus: algselt võib kokkupuude olla keskmine, kuid muudatustega harjumisel pigem väike.

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: vähetõenäoline

Mõju olulisus: väheoluline

2. muudatus: kaupleja peab tagama tarbijale ühe tasuta kanali arve saatmiseks, võimaldades arvet tellida postiaadressile, e-posti aadressile või lühisõnumina mobiiltelefonile. Tarbija nõusolekul võib kaupleja kasutada arve edastamiseks sisselogimist ja isikutuvastust võimaldavat elektroonilist klienditeeninduskeskkonda või internetipanka. Kui tarbija on kauplajale edastanud oma e-posti aadressi, võib kaupleja tarbijat varem teavitades saata edaspidi arveid tarbija e-posti aadressile, andes tarbijale võimaluse kauplajat teavitada, kui tarbija soovib saada arveid mõne muu kanali kaudu. E-posti aadressi puudumise korral võib kaupleja tarbijat teavitades saata arveteavituse lühisõnumina mobiiltelefonile, andes tarbijale võimaluse kauplajat teavitada, kui tarbija soovib arvet mõne teise kanali kaudu saada.

1. sihtrühm: kestvuslepingute alusel tarbijatele teenuseid osutavad kauplajad. Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamisega tegeleb 590 ettevõtjat; veevarustuse, kanalisatsiooni, jäätme- ja saastekäitlusega tegeleb 318 ettevõtjat; info- ja sidega 12 122 ettevõtjat ning finants- ja kindlustustegevusega 9 834 ettevõtjat.

Mõju ulatus

Kauplajate halduskoormus väheneb, kuivõrd kauplajal puudub edaspidi kohustus saata dubleerivaid paberarveid posti teel juhul, kui tarbijal on näiteks oma e-posti aadress või tarbija on edastanud kauplajale oma telefoninumbri. Kauplajatele tähendab paberarvete dubleerivast saatmisest loobumine ka majanduslikku kokkuhoidu, sest kauplajate edastatud info kohaselt on ühe paberarve saatmise kulu kauplajale *ca* 1 euro. Kindlasti on neid tarbijaid, kes soovivad edaspidigi saada paberarveid (peamiselt vanemaealised) ning nende saamist tuleb neile tarbijatele tasuta võimaldada, kuid muudatustel on positiivne mõju keskkonnale, sest paberarvete saatmise vajadus väheneb.

Mõju avaldumise sagedus: keskmine

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: väike

Mõju olulisus: väheoluline

2. sihtrühm: tarbijad, kes tarbivad teenuseid kestvuslepingute alusel

Mõju ulatus: kõik tarbijad (peamiselt vanemaealised), kes soovivad tulevikus saada paberarvet, seda ka saavad. Kui tarbija on kauplajale edastanud oma e-posti aadressi, siis on kauplajal õigus eeldada, et tarbija seda ka kasutab ning sellest lähtudes võib kaupleja edastada arved posti teel saatmise asemel tarbija e-posti aadressile. Kui tarbijal ei ole oma e-posti aadressi, kuid ta on kauplajale andnud oma mobiiltelefoninumbri, siis võib kaupleja

edastada info arve suuruse kohta (n-ö arveteavitus) tarbijale lühisõnumina. Samas tuleb mõlemal juhul anda tarbijale võimalus arve saamise kanalit muuta, kuid see on ühekordne tegevus ehk kui tarbija ei soovi saada arvet e-posti ega arveteavitust lühisõnumi teel, siis tuleb tal kauplejat sellest lihtsalt teavitada.

Mõjude avaldumise risk: väike

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: vähetõenäoline

Mõju olulisus: väheoluline

3. sihtrühm: riiklik järelevalveasutus TTJA

Mõju ulatus

TTJA töökoormus tarbijate pöördumiste arvu kasvu tõttu eeldatavasti ei suurene, kuivõrd tarbijatel on ka pärast muudatuste jõustumist võimalik paberarvet saada: selleks tuleb üks kord kaupleja poole pöörduda ning edaspidi on kauplejal kohustus saata tarbijale ikkagi paberarve.

Mõju avaldumise sagedus: väike

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: vähetõenäoline

Mõju olulisus: väheoluline

Kaasnev mõju: keskkonnamõju

Muudatustel on keskkonnale positiivne mõju, sest paberostukviitungeite asjatul väljaprintimisel ning paberarvete saatmisel on arvestatav koormus keskkonnale.

Nagu eespool välja toodud, siis tegi näiteks jaekauplus Rimi 2022. aastal iseteeninduskassade süsteemides muudatuse, mille kohaselt ei väljastata paberostukviitungeid enam vaikimisi, vaid paberkviitungi saamiseks tuleb tarbijal teha iseteeninduskassa ekraanil vastav linnuke. Sellise muudatuse tulemusel hoidis Rimi terves Baltikumis kokku 17,4 tonni paberit. Pärast muudatuste jõustumist saaks sama praktikat edukalt kasutada ka kassiiriga kassade puhul ning sellisel juhul hoiaksid kauplejad kokku märgatavas koguses paberit, mida praegu asjatult välja prinditakse.

Paberarvete puhul hoiaksid kauplejad samuti suurel määral paberit kokku, lõpetades dubleerivate paberarvete edastamise neile tarbijatele, kellele saadetakse vanast harjumusest paberarve dubleerivalt. Selge on see, et teataval määral saadavad kauplejad paberarveid tarbijatele posti teel edaspidigi (peamiselt vanemaalistele tarbijatele), kuid dubleeriva paberarve saatmise lõpetamine on oluline keskkonnahoid.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Eelnõu rakendamisega ei kaasne riigile ega kohalikele omavalitsusele kulusid ega tulusid.

8. Rakendusaktid

Eelnõu rakendamisega ei kaasne vajadust rakendusakte muuta ega kehtestada.

9. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub 1. juulil 2025. aastal. Seaduse jõustumise aeg on määratud selliselt, et kauplejatel oleks piisavalt aega oma kassasüsteemide ja majandustarkvara ümberseadistamiseks.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu kooskõlastamiseks Justiitsministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks Tarbijakaitse- ja Tehnilise Järelevalve Ametile, Eesti Kaupmeeste Liidule, Eesti Kaubandus-Tööstuskojale, Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liidule, SA-le Rohetiiger, Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioonile, Eesti Kindlustusseltside Liidule, MTÜ Eesti Tarbijakaitse Liidule ning Eesti Omanike Keskliidule.

Algatab Vabariigi Valitsus 2024. a.

(allkirjastatud digitaalselt)